

Bijlage bij TWIRRE 34-1, juni 2024.

Dit bestand omvat twee aanvullingen op het artikel HET RYSTERBOSK BOTANISCH BEKEKEN van Henk J. Jager, op pag. 4 – 17 van de gedrukte versie van TWIRRE 34-1:

1. Toelichtende beschrijvingen bij de vegetatieopnamen van tabel 2. In het gedrukte nummer wordt hiernaar verwezen op pag. 8 onder het kopje **Vegetatiekundige variatie in het bos**.
2. Noten waarnaar in het gedrukte artikel verwezen wordt met cijfers tussen haakjes, en in onderstaande tekst met cijfers in superscript.

ad 1.

Vegetatiekundige variatie in het bos

Tabel 2 bevat vegetatieopnamen die in het Rysterbosk gemaakt zijn. Ter vereenvoudiging is geen onderscheid tussen de vegetatielagen gemaakt. Onderstreepte soorten zijn karakteristiek voor het Eiken-verbond of voor het Eiken-verbond en de Klasse van de naaldbossen samen.

Opnamen 1 t/m 12 behoren tot het Zomereik-verbond van de Klasse van de eiken- en beukenbossen op voedselarme grond (zie Hommel et al. 1999a). Opname 1 is (nog) net tot Gaffeltand-Eikenbos te rekenen (zie Hommel et al. 2017). Het betreft doorgeschoten eikenhakhout, dat door droogte laag qua hoogte is en dun qua stamdikte, waaronder Wintereik! Het beperkt zich tot een deel met een dikke dekzandlaag, waar het keileem diep zit of ontbreekt. De kruidlaag is slecht ontwikkeld, de moslaag redelijk. Er groeien verscheidene mossen, waaronder het zeldzame Groot gaffeltandmos. Op de stamschors en dood hout groeien veel korstmossen, waaronder het zeldzame Sterheidestaartje. Buiten de opname om gelegen Gaffeltand-Eikenbos, herbergt voorts Bronsmos en Struikhei.

Opnamen 2 t/m 8 zijn (mogelijk) als Beuken-Eikenbos (syn. Wintereiken-Beukenbos) te classificeren. De mossen zijn hierin aangewezen op plekken zonder stapeling van bladstrooisel, zoals hellinkjes, schors en dood hout.

Opname 2 behoort tot de subassociatie met Adelaarsvaren, opname 3 tot die met Gladde witbol.

Opname 4 onderscheidt zich met Gewoon speenkruid, Hondsdraf, Grote brandnetel, vrij veel struikvormige Gewone vogelkers en hoog reikende Klimop¹⁰. De bossamenstelling past redelijk bij de beschrijving van de subassociatie met Klimop in Van der Werf (1991, p. 87). De zandbosbodem zou reeds een eeuw of langer geleden verrijkt zijn. Zulk bos herbergt vaak vegetatie-elementen van de Klasse van de eiken- en beukenbossen op voedselrijke grond¹¹.

Opnamen 5 t/m 8 zijn nauwelijks op subassociatieniveau te onderscheiden. 5, 7 en 8 bevatten Wintereik, 7 en 8 zijn echter verarmd door verbeuking. Sommige laandelen (opn. 9) en elkaar vergezellende reuzenbeuken (opn. 10, fig. 7) behoren tot Bochtige smele-Beukenbos. Hierin groeien amper struiken en kruidachtigen, maar op de zandige hellinkjes, boomschors en dood hout wel mossen. Opname 9 betreft de op voedselarme grond duidende subassociatie met Kussentjesmos met hierin het vrij zeldzame Nerflevermos. Opname 12 behoort tot de typische subassociatie.

Opname 11 en 12 hebben betrekking op de Rompgemeenschap van Gladde witbol¹² en Brede stekelvaren van het Zomereik-verbond. Het betreft relatief soortenarm eikenbos met veel Brede stekelvaren (fig. 8). Hierin gelegen steile hellinkjes zijn minder soortenarm (opn. 12) dan de bosakkers (opn. 13). Gladde witbol beperkt zich tot plekken met meer lichtinval. De rompgemeenschap staat op onder meer de Braamberg op wat mogelijk ooit bouwland is geweest (Vogels et al. 2023, p. 27).

Opnamen (13 en 14) behoren tot de Klasse van de naaldbossen (zie Hommel et al. 1999b). Hoewel hierin slecht verterend naaldenstrooisel ophoopt, groeit hier juist mos op. In oude naaldbossen betreffen mossen vaak zelfs meer dan de helft van de botanische soorten. Ze zijn ook soortenrijker dan doorgaans wordt gedacht. In het Rysterbosk geldt dit voor Lariks- (opn. 13) en Douglasbos (opn. 14). Opname 13 behoort tot de Derivaatgemeenschap van Amerikaanse vogelkers van het Verbond van de naaldbossen. Lariks laat meer licht door dan wintergroen naaldhout. Mede hierdoor bevat de ondergroei veel Amerikaanse vogelkers en Brede stekelvaren. Opname 14 neigt naar de Rompgemeenschap van Fijn en Groot laddermos van de Klasse van de naaldbossen.

ad 2.

NOTEN

(in vet: in ieder geval nog op 25-1-2024 actieve websites)

1) <https://www.frieslandopdekaart.nl/kaarten/kaart/10/> (Schotanus-Halma 1718)

2) <https://hisgis.fa.knaw.nl/> (met o.m. de kadastrale registratie van 1832)

3) <https://www.frieslandopdekaart.nl/kaarten/kaart/71/> (Eekhoff 1854)

4) <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

5) <https://app.pdok.nl/viewer/...>

6) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3086829> (Bochtige smele, op 25-6-1867 'in het bosch bij Rijs' verzameld door J.M. de Boer.)

7) Ook bij strooiselafbraak na lichtstelling, tot Bochtige smele weer verminderd door de hernieuwde bosgroei.

8) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3236071> (Rankende helmbloem, verzameld op 1-7-1870 'in het Rijsterbosch onder de boomen (in Gaasterland)' door J.M. de Boer.). Zie ook: <https://www.natuurpunt.be/nieuws/waarom-rankende-helmbloem-en-stikstof-hand-hand-gaan-20211103>

9) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3052629> (Grove den, op 24-4-1872 'in het Rijsterbosch' verzamelde door J.M. de Boer.)

10) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3329632> (Klimop, verzameld op 24-4-1870 in het 'Rijsterbosch' door J.M. de Boer.)

11) Neigt tevens naar de RG Klimop van de Klasse van de eiken- en beukenbossen op voedselrijke grond (Schaminée et al. 2015, p. 257). Jager (2013, p. 12, 88) rekende zulk bos eerder tot Abelen-Iepenbos. In de randen onderscheidt het zich ook als zodanig met o.m. Kraailook en Gewone vogelmelk. Het buiten bos gelegen deel van Enkhúzerleane bevat

tevens stinzenplanten als Daslook en Vingerhelmbloem. In de nieuwe Slottún is het Abelenlepenbos potentieel vlakdekkend aanwezig. Hier wordt toegewerkt naar parkbos en zijn verscheidene planten geïntroduceerd, waarvan Zomerklokje en Gulden sleutelbloem het opvallend goed doen.

12) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3102741> (Gladde witbol, op 1-7-1870 'in het Rijsterbosch onder de bomen' verzameld door J.M. de Boer.)

13) <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/index-natuur-en-landschap/natuurtypen/n15-droge-bossen/n15-02-dennen-eiken-en-beukenbos/>

14) <https://www.itfryskegea.nl/nieuws-publicaties/nieuws/mijn-favoriete-plek-het-rysterbosk/>

15) De NDFF bevat vrij veel Friese Wintereik-opgaven, waaronder van in de Haulsterbossen en op de Waddeneilanden aangeplante exemplaren. Met betrekking tot andere vermeende Friese vindplaatsen is tevergeefs naar Wintereik of herbariummateriaal ervan gezocht.

16) <https://ndff-ecogrid.nl/uitvoerportaal/secure/index.zul> [Niet openbaar] (oudste opgave Amerikaanse vogelkers voor het Rysterbosk is van 9-8-1941.)

17) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3052176> (Taxus die op 4-9-1931 in de 'Mirnsterlaan' is verzameld voor Herbarium Koopmans & Koopmans-Forstmann).

18) <https://www.bomenwerk.com/bomenonderzoek/boomleeftijdsbepaling.html>

19) Leeuwarder Courant 11 januari 1930. In o.m. Vlieger (1989, p. 30) met fotoafdruk van de samengestelde boom.

20) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3150943> (Lelietje-van-dalen 'in menigte in het Rijsterbosch', verzameld door J.M. de Boer s.n. op 29-6-1868.)

21) <https://waarneming.nl/waarneming/view/168349079> (Eerste waarneming van Geschubde mannetjesvaren in het Rysterbosk van 6-3-2019 van H. v/d Wal.)

22) Opgezocht op: <https://ndff-ecogrid.nl/uitvoerportaal/secure/index.zul> [Niet openbaar]

23) http://www.schotanus.us/Maps/1664_BSS/BSS_1664_Gaesterlandt.jpg (Bernardus Schotanus 1664)

24) Elders in bestaand (Bakkeveen) of voormalig stuifzand (Appelscha) aanwezige meerstammige oude eiken maken dit aannemelijk. Zie:

<https://www.boomzorg.nl/article/12746/eeuwenoude-ondergestoven-eik-ontdekt-in-appelscha>

25) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3114946> (Zandzegge, op 1-7-1870 'in het Rijsterbosch' verzameld door J.M. de Boer.)

26) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3283120> (Klein vogelpootje, op 25-7-1867 'in het bos bij Rijs' verzameld door J.M. de Boer.)

27) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.3158378> (Trekruis, op 29-6-1868 'in het Rijsterbosch' verzameld door J.M. de Boer.)

28) <https://waarneming.nl/waarneming/view/181429609> (Eerste waarneming Kruipbrem, op 23-10-2019 door Hendrik v.d. Wal.)

29) <https://data.biodiversitydata.nl/naturalis/specimen/L.1959487> (Stekelbrem, op 24-4-1872 'in het Rijsterbosch' verzameld door J.M. de Boer.)

30) Volgens de NDFF is Rode bosbes slechts in 1936 en 1946 in het Rysterbosk waargenomen.

31) <http://waarneming.nl/waarneming/view/139895218> (Waarneming Gewone dophei van H. v.d. Wal.)

32) Mogelijk door het 'ontbreken' van zulke door de wolf bejaagde bosbeïnvloeders als edelhert, wisent en wild zwijn?

33) In onder meer Wilhelmina-oord bij Sint Nicolaasga is doorzichtige, blijkbaar zieke Hulst geconstateerd, terwijl in o.m. het als hakhout beheerde Keatsjemuoisbosk bij Mûnein veel dicht hergroeide Hulst staat.
